

ІНФОРМАЦІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ОСНОВНИЙ КОМПОНЕНТ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТА ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

*Гармаш Світлана Анатоліївна,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри філософії і психології
Донецького державного університету управління*

Постановка проблеми. В сучасних умовах сьогодення, враховуючи надзвичайну динамічність і мобільність ринку праці, суспільство пред'являє підвищені вимоги до якості підготовки спеціалістів різного профілю та рівня. Вони повинні мати необхідні знання у своїй професійній галузі та володіти вміннями їх комплексного застосування, тобто бути професійно-компетентними. Суспільству потрібні спеціалісти, які здатні мобільно змінювати професію, адаптуватися до будь-яких перетворень, безперервно розвиватися, навчатися протягом всього життя, подолати стереотипи, які склалися, самостійно приймати рішення і бути готовими до саморозвитку, самоосвіти та самореалізації. Саме тому національна освіта потребує модернізації і має бути спрямована на вдосконалення навчально-виховного процесу з акцентуванням на розвиток самостійної, ініціативної, творчої особистості випускників вищих навчальних закладів.

Останнім часом набула особливої актуальності проблема розвитку інформаційної компетентності особистості. Інформаційна компетентність розглядається як основний компонент інформаційної культури, яка є частиною загальної культури людини. У зв'язку з цим важливою метою вищої освіти стає необхідність розробки та впровадження у практику системи розвитку інформаційної компетентності студентів з метою їх самореалізації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Інформаційна компетентність особистості тісно пов'язана з процесом інформатизації суспільства. З кінця XX століття людство вийшло на нову стадію свого розвитку – стадію побудови інформаційного суспільства, що призвело до глибоких змін у сучасній освіті. Навчання має на меті забезпечити формування у людей нових компетентностей, які їм будуть потрібні у новому інформаційному середовищі, зокрема для отримання освіти в умовах широкого використання сучасних інформаційних технологій навчання, а також для нового цілісного інформаційного світогляду. Навчання повинне орієнтуватися на майбутнє, враховувати швидку зміну набору знань і вмінь, навчити зростаюче покоління орієнтуватися у нових тенденціях та у потоці інформації. Отже інформаційна компетентність стає одним з основних пріоритетів сучасної освіти.

Ідеї компетентнісного підходу до навчання у загальноосвітніх та вищих навчальних закладах досліджувались багатьма українськими та російськими науковцями: Н. Бібік, В. Болотовим, П. Гальперінім, І. Зимнею, В. Краєвським, Н. Кузьміною, І. Лернером, О. Локшиною, А. Марковою, О. Овчарук, О. Пометуном, І. Родигіною, О. Савченком, Г. Селевко, М. Скаткіним, А. Хуторським, Г. Щедровіцьким та іншими дослідниками. Для більш глибокого розуміння і розв'язання проблеми необхідне вивчення досвіду фахівців різних зарубіжних країн, адже їх досвід запровадження компетентнісного підходу до навчання є продуктивним і загальноновизнаним. Саме тому провідні українські науковці намагаються вивчити світовий досвід, визначити українські перспективи і впровадити компетентнісно орієнтований підхід до навчання в закладах освіти нашої держави.

Висвітлення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Аналіз філософської, педагогічної, психологічної та соціологічної літератури з даної проблеми показав неоднозначність підходів до визначення сутності поняття “інформаційна компетентність”. Такий стан справ пояснюється недостатньою розробленістю проблеми. Педагогіка почала розробляти питання компетентності в цілому і інформаційної компетентності пізніше інших наук, спираючись на дослідження в галузі філософії, психології, соціології, математики, кібернетики та ін.

Формування цілей статті (постановка завдання). Мета цієї статті полягає у визначенні сутності поняття “інформаційна компетентність”.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сучасну освіту значним чином впливають зміни у суспільстві. Протягом декількох років у багатьох країнах світу змінювалась суспільна парадигма – від теократичної до індустріальної, від індустріальної до інформаційної. На розвиток освіти вплинули суспільні інтеграційні процеси, глобалізація, демократизація, створення єдиного інформаційного простору, що в свою чергу, зумовило потребу перегляду та реформування освіти на всіх рівнях, адже виявилось, що наявні системи не повністю відповідали сучасним запитам та потребам суспільства.

Традиційна парадигма «знання - вміння - навички» змінюється більш сучасною компетентнісною парадигмою. Вимоги Болонського процесу націлюють не на «знанневу» систему освіти, а на компетентнісну парадигму. Тому на сьогоденній момент дуже велике значення має не просто володіння знаннями, а здатність їх ефективного застосування у реальному житті, здатність до самореалізації, саморозвитку та самоосвіти згідно з сучасними вимогами.

Україна входить до міжнародного освітнього і наукового простору через приєднання до Болонського процесу. Саме завдяки Болонському процесу сучасне інформаційне суспільство обумовлює формування цілей освіти не на державному, а на міждержавному та міжнародному рівнях.

Болонський процес не має на меті створення ідентичних систем освіти у всіх країнах, а передбачає зміцнення взаємозв'язків між різними освітніми системами. Включення до Болонського процесу – це можливість інтеграції країн заради самоідентифікації і самоусвідомлення в європейському контексті.

У зв'язку зі входженням України в європейський освітній простір компетентнісний підхід до навчання визнано провідним, одним із нових концептуальних орієнтирів і практичних напрямів розвитку вітчизняної системи освіти.

З точки зору компетентнісного підходу студенти вищих навчальних закладів повинні навчитися вирішувати проблеми у сфері пізнавальної діяльності: визначати цілі та завдання пізнавальної діяльності, обирати необхідні джерела інформації, давати оцінку отриманим результатам, організувати свої власні прийоми навчання, самостійно займатися своїм навчанням. Основним напрямком подібної інноваційної діяльності стає впровадження інформаційних технологій як засобу формування інформаційної компетентності студента у процесі навчання у вищому навчальному закладі.

Ключовим поняттям, яке об'єднує дослідження з проблеми становлення і розвитку інформаційної компетентності, є поняття “інформація”. У філософському енциклопедичному словнику поняття “інформація” (від лат. informatio - ознайомлення, роз'яснення, уявлення, поняття) трактується наступним чином: “повідомлення, освідомлення про стан справ, відомості про що-небудь, які передаються людьми; повідомлення, нерозривно пов'язане з керуванням, сигнали в єдності синтаксичних, семантичних і прагматичних характеристик; передача, відображення розмаїтості в будь-яких об'єктах і процесах (неживої і живої природи)” [5, с.222]. В сучасних умовах інформація, яка забезпечує життєво

важливі напрями діяльності людини, перетворюється у найбільш цінний продукт та основний товар. На відміну від індустріального суспільства, яке орієнтувалося на виробництво і споживання товарів, в інформаційному суспільстві виробляються і споживаються інтелект і знання.

Інформаційна компетентність є однією з найбільш значущих, оскільки інформація формує матеріальне середовище життєдіяльності людини, визначає соціокультурне життя людини та є основним засобом реалізації міжособистісних стосунків. Компетентність у сфері інформації припускає уміння збору, оцінки і переробки інформації, прийняття і виконання на її основі рішень.

Інформаційну компетентність як ключову, яка забезпечує практично всі сторони діяльності людини і яка є необхідною для самореалізації особистості виділяють Б. Оскарсон, Е. Клімов, Д. Мюнк, В. Хутмаєр та ін. У низці праць інформаційна компетентність розглядається як мета підготовки спеціаліста і необхідна складова його професійної компетентності (А. Белкін, І. Дзегеленок, Є. Зеєр, А. Кузнецов, Е. Машбіц, Е. Хенер та ін.). Проблеми формування та розвитку інформаційної компетентності спеціалістів присвячена низка дисертаційних досліджень: А. Вітт, О. Зав'ялова, Е. Панюкової, М. Порхачева та ін.

Поняття "інформаційна компетентність" багатьма дослідниками розглядається як здатність особистості самостійно шукати, вибирати, аналізувати, організувати, представляти та передавати інформацію. Так, наприклад, О.Г. Смолянінова під інформаційною компетентністю розуміє "універсальні засоби пошуку, отримання, обробки, подання та передачі інформації, узагальнення, систематизації та перетворення інформації у знання" [3]. На думку О.І. Кочурової, інформаційна компетентність – це система знань та вмінь, яка забезпечує необхідний у конкретній ситуації рівень отримання, переробки, передачі, зберігання та подання професійно детермінованої інформації [1]. Дослідники В.І. Назаров і Л.В. Кукліна пропонують розглядати інформаційну компетентність як здатність отримувати та обробляти великі обсяги інформації за допомогою сучасних мультимедійних засобів [2].

А. В. Хуторський включає до інформаційної компетентності вміння самостійно шукати, аналізувати та відбирати необхідну інформацію, організувати, перетворювати, зберігати та передавати її за допомогою реальних об'єктів та інформаційних технологій [6].

На думку С.В. Трішніної інформаційна компетентність – це одна з ключових компетентностей і це інтегративна якість особистості, яка є результатом відображення процесів відбору, засвоєння, переробки, трансформації і генерування інформації в особливий тип предметно-специфічних знань, що дозволяє виробляти, приймати, прогнозувати і реалізовувати оптимальні рішення в різних сферах діяльності [4]. Адже володіння інформацією, засобами її отримання, обробки та використання – є необхідною умовою успішного входження людини до сучасного суспільства. Саме тому інформаційна компетентність сьогодні віднесена до розряду ключових, а створення умов для становлення та розвитку інформаційної компетентності студентів є одним з пріоритетних завдань сучасної вищої освіти.

Дефініція "інформаційна компетентність" широко розглядається на сучасному етапі розвитку педагогіки (В.Л. Акуленко, М.Г. Дзугосєва, О.Б. Зайцева, А.Л. Семенов, Н.Ю. Таїрова, А.В. Гоферберг, О.Н. Іонова, О.М. Толстих та ін.), але розглядають науковці її досить неоднозначно. У дослідженнях вчених поняття "інформаційна компетентність" трактується як: складне індивідуально-психологічне утворення на основі інтеграції теоретичних знань, практичних умінь в області інноваційних технологій і визначеного набору особистісних якостей (О.Б. Зайцева); нова грамотність, до складу якої входять уміння активної самостійної обробки інформації людиною, прийняття принципово нових рішень у непередбачених ситуаціях з використанням технологічних засобів (А.Л. Семенов); індивідуально-психічний стан, який об'єднує теоретичні знання про джерела інформації та уміння працювати з інформацією, що представлена у різних видах, а також можливість самостійно використовувати нові інформаційні технології (А.В. Гоферберг); інтегративна якість особистості, системне утворення знань, умінь та здібності суб'єкта у сфері інформації та інформаційно-комунікаційних технологій та досвіду їх використання, а також здібність удосконалювати свої знання, уміння та приймати нові рішення у мінливих умовах або непередбачуваних ситуаціях з використанням нових технологічних засобів (О.Н. Іонова).

З аналізу літератури видно, що «інформаційна компетентність» розглядається дослідниками як у вузькому, так і у широкому змісті. У вузькому змісті вона пов'язується з вміннями використовувати нові інформаційні технології, сучасні технічні засоби та методи для пошуку, отримання, обробки, подання, передачі інформації. А у широкому змісті інформаційна компетентність співвідноситься ще і з вміннями здійснювати аналітико-синтетичну переробку інформації, вирішувати інформаційно-пошукові завдання, використовувати бібліотеку як інформаційно-пошукову систему, тобто здійснювати інформаційну діяльність з використанням як нових, так і традиційних технологій.

Отже, під інформаційною компетентністю необхідно розуміти якість особистості, яка представляє собою сукупність знань, умінь і ціннісного ставлення до ефективного здійснення інформаційної діяльності і використання нових інформаційних технологій для рішення соціально-значущих задач, які виникають у повсякденному житті людини в суспільстві (сюди відносяться загальноосвітні знання, уміння і мотивація здійснення інформаційної діяльності). Інформаційну компетентність можна розглядати не тільки як рівень знань, умінь та навичок, що дозволяє оперативно орієнтуватися у інформаційному просторі, але і як здатність шукати, вибирати, інтерпретувати, систематизувати, критично оцінювати, аналізувати, структурувати, використовувати та зберігати отриману інформацію з позиції завдань, що вирішуються, а також як володіння сучасними засобами інформації та інформаційними технологіями.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Розвиток інформаційної компетентності як однієї з професійно значимих характеристик майбутнього спеціаліста є важливим завданням вищої професійної освіти. У результаті аналізу наукових праць авторів, які займаються компетентністю взагалі, і інформаційною компетентністю зокрема, було обґрунтовано сутність даного поняття. Виділення сутнісних рис інформаційної компетентності є теоретичною передумовою для дослідження тенденцій і умов розвитку.

Резюме. Стаття присвячена проблемі розвитку інформаційної компетентності як основного компоненту інформаційної культури студента вищого навчального закладу. Автор визначає сутність поняття "інформаційна компетентність". **Ключові слова:** інформаційна компетентність, самореалізація, студент вищого навчального закладу.

Резюме. Стаття посвящена проблеме развития информационной компетентности как основного компонента информационной культуры студента высшего учебного заведения. Автор определяет сущность понятия "информационная компетентность". **Ключевые слова:** информационная компетентность, самореализация, студент высшего учебного заведения.

Summary. The article deals with the problem of information competence development as the main component of student's information culture of an institution of higher education. The author defines the concept of "information competence".

Keywords: information competence, self-actualization, student of an institution of higher education.

Література

1. Кочурова О.И. Система обучения взрослых использованию компьютерных технологий в профессиональной

деятельности: автореф. дис. ...канд. пед. наук: спец. 13.00.01 / О.И. Кочурова. - СПб., 1996. - 20 с.

2. Назаров В.И., Куклина Л.В. Обеспечение профессионального и личностного роста обучаемых средствами программы «обучение для будущего» // XV конференция – выставка «Информационные технологии в образовании». Сб. трудов участников конференции. Часть II. – М.: БИТпро, 2005. – с. 60-62.

3. Смолянинова О.Г. Развитие методической системы формирования информационной и коммуникативной компетентности будущего учителя на основе мультимедиа-технологий: Дис. ...д-ра пед. наук: 13.00.02 / Смолянинова Ольга Георгиевна. – СПб., 2002. - 504с.

4. Тришина С.В. Информационная компетентность как педагогическая категория // Интернет-журнал "Эйдос". - 2005. - 10 сентября. - <http://www.eidos.ru/journal/2005/0910-11.htm>. - В надзаг: Центр дистанционного образования "Эйдос", e-mail: list@eidos.ru.

5. Философский энциклопедический словарь [Гл. редакция: Л.Ф.Ильичёв, П.Н.Федосеев, С.М.Ковалёв, В.Г.Панов]. - М.: Сов. Энциклопедия, 1983. - 840 с.

6. Хуторской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования [Текст] / А.В.Хуторской // Ученик в обновляющейся школе. - М.: ИОСО РАО, 2002. - С.135-157.